

Казки для хлопчиків

Про розумного хлопця Іванка

Про розумного хлопця Іванка Жив раз бідний чоловік, що мав одного хлопчика Іванка. Чоловік умер, умерла і його жона. Хлопчик залишився голим сиротою, і сільський староста — бирів — узяв його до себе служити. Іванко дозирає на толоці худобу.

А тим часом один граф потрапив у біду: пішов купатися у глибоку воду, і раптом обвився йому довкола шиї страшний гад і заговорив людським голосом:

— Ти будеш мій кінь і мусиш мене носити! Граф дуже налякався. Думає: «Ну, що тепер чинити? Як знебутися цієї біди?» А гад каже:

— І не думай мене якось убити! Бо коли хтось лише спробує мене зачепити, то я тебе нараз ужалю, і тої ж хвилини буде тобі кінець.

Зажурився граф. Пустився по світу, по всяких ворожілях, аби помогли його біді, зняли гада з шиї. Ходив, блукав, але даремно. Ніщо не допомогло.

Одного дня нещасний граф проходив через поле, де сільські хлопці скотинку пасли. Між ними був і сирота Іванко. Хлопці саме гралися: бавилися так, що Іванка вибрали за старосту-бирову, а одинадцять інших — волосманами-божениками. Староста й урядовці якраз правили суд-Граф зі страшним гадом на шиї пройшов собі мимо — навіть не глянув у їх бік, такий був зажурений. Тоді Іванко наказав своєму волосманові:

— Ану, побіжи за ним і приведи його сюди. Хлопчик побіг до графа і каже:

— Пан староста вас кличе.

Граф дуже здивувався, але послухав хлопчика й вернувся з ним до гурту. Іванко почав грізно:

— Що ви за чоловік? Чому пройшли біля сільського уряду і не поклонилися?

Граф зняв шапку й поклонився. Тоді Іванко мовив до гада:

— А ти чого вчепився за цього пана й не злізаєш?

— Пан — мій кінь, — відповідає гад, — мусить мене носити.

— Ну, раз так, вас треба розсудити. Дивіться, тут стоять одинадцять волосманів, а я, дванадцятий, вибраний за старосту.

— Що ж судить...

— Та будемо, але наперед злізай із чоловіка, бо на коні нікого не судять...

Доки гад розкрутився з графовой шиї і сповз на землю, Іванко шепнув хлопцям:

— Як свисну — палицями гада! Хлопці поставали з палицями довкола, а Іванко почав суд:

— Скажи, ти сам виліз на цього чоловіка, чи тобі хтось повелів?

— Я сам... Нема такого, аби мені наказував!

— Якщо ти самовільно це зробив, то будеш покараний. Іванко свиснув, і дванадцять палиць гупнули по гадиськові. Він одразу скрутився і здох.

Граф дуже зрадів. Красно подякував усім, записав їх імена і прізвища, номери їх хат. Каже:

— Я би вас обдарував тепер, але із собою не маю нічого. Я про вас не забуду!

Попрошався і пішов додому. Дома запряг коней, насипав у віз грошей і повіз у те село. Питає людей:

— Де тут живе староста?

Йому кажуть: там і там. І показали двір, куди завертати. Старости вдома не було, лише його жінка. Вона попросила графа зачекати. Невдовзі староста прийшов, але не той, що судив графа. Граф вийняв свій записник, подивився запис і сказав:

— Так і так його зовуть.

— Таж це мій слуга! — здивувався староста.

— А де він?

— Там, де завжди, — на толоці, з худобою. Та зараз буде тут-Скоро прийшов з худобою Іванко.

— Оцей, оцей мене врятував! — вигукнув граф, потім обняв хлопця і обцілував. — А де твої

боженики? Закликали інших пастушків, і граф усім дав багато грошей, а найбільше Іванкові. Та Іванко не захотів брати:

— Нащо мені гроші? Граф чу дується і питає:

— Хлопче, що ти за один? Іванко розповів:

— Мої нянько та мамка повмирили, а я зостався сиротою і найнявся служити у старости.

— Тоді ходи служити до мене! У мене будеш за свого!

— Піду, коли дослужу у свого господаря,— погодився Іванко.

Хлопець мав зі старостою договір. Як вислужив три роки, то дістав три срібних. А тоді зібрався і пішов до графа.

Йде, йде і по дорозі стрічає жебрака — голодного, обірваного, босого.

«Ба що би подати цьому бідоласі?» — думає собі.

Вийняв один срібний і дав жебракові.

Йде, йде — і знову зустрічає одного жебрака. І тому дав срібний.

Пішов далі, а йому назустріч — ще якийсь каліка.

«А цьому що дати? — говорить хлопець із собою.— Залишився в мене один срібний. А, дам і того!..»

І дав останнього гроша.

Але то був не простий жебрак, а дід-чарівник. І спитав Іванка:

— Куди ти йдеш, хлопчику?

— Йду, дідику, служити до графа.

— Я тобі щось пораджу,— каже чарівник.— Як вислужиш, нічого не проси, лише камінець, що лежить у городці між косицями. У тому камінці знайдеш собі одягу, шаблю і рушницю. Як оту одягу візьмеш на себе, не буде тебе брати ні шабля, ні куля. А твоя шабля така: що загадаєш — то зрубає. І рушниця теж: куди собі подумаєш — туди поцілить.

Іванко подякував, відкланявся від жебрака й пішов. Прийшов до графа і почав у нього служити.

Як відслужив три роки, граф його питає:

— Ну, що хочеш, Іванку, за свою вірну службу?

— Нічого не хочу, лише камінець, що лежить у городці між косицями.

— Камінець я тобі дам і так...

— Мені так не потрібно. Дайте мені за службу, а більше я нічого не хочу. Граф погодився. Іванко знайшов у косицях той камінець, розбив його й вийняв одягу, шаблю та рушницю.

Одягу взяв на себе, рушницю кинув на плече, а шаблю в руку й рушає в дорогу.

Граф просить його:

— Не йди нікуди, будь моїм, я тебе дам вивчити на пана...

— Але я лише біля худоби люблю бути,— відказує Іванко.

— То будь біля худоби. Лише моя худоба пасеться в полонині. Там половина — толока, а половина — косовиця... Я би не хотів тебе пускати на ту полонину, бо скільки слуг туди не ходило, ніхто живим не повернувся. Худоба залишається, а пастух зникає.

— Не бійтеся за мене, я не пропаду. Я піду в полонину, а як будете мене потребувати, то пришліть за мною...

— Добре, я пришлю... Але, неборе, дуже боюся за тебе, бо то якась страшна полонина. Дві ночі людина ще якось перебуде, а третьої ночі приходять чорти й задушують челядника. Боюся, щоб не знищили й тебе. Ой, міг би ти піти до школи, вчитися...

— Не журіться мною,— відповів Іванко і пішов на полонину.

Минув день, другий, третій. Увечері хлопець загнав худобу до кошари, а сам зайшов до хижі, сів на лавицю й чекав.

Настала північ. Рівно о дванадцятій годині двері відчинилися і на порозі став високий чорний чоловік. Він закричав на хлопця:

— Ну чуєш, як худоба ричить у кошарі? Йди негайно до корів, бо переколються рогами!

— Я не вийду,— відповів Іванко.

— Спасай свою худобу, бо як пропаде, то тебе повісять!

— Ану, тихо, чорте! Я тобі сказав, що не зйду. Це ти так зробив, що худоба ричить і колеться рогами.

Нечистий дуже розсердився і почав страхати хлопця. Страхав його доти, доки десь далеко не запіли півні.

На другу ніч чорт знову напустив на худобу страх і вона дуже ричала. Але Іванко то знав і не вийшов. Опівночі нечистий відчинив двері й каже:

— Йди в кошару, бо худоба гине! Іванко відповів:

— Будь проклятий, я вже тобі казав, що з хижі не вийду. Іди собі геть, я тебе не боюся!

Чорт почав наближатися, щоб його схопити, але хлопець крикнув: — Не підходь, бо порубаю тебе на кавалки!.. Тоді до хижі почали лізти інші чорти. Налізло їх багато і всі грозять Іванові, виганяють геть.

Але запіли півні, й нечиста сила зникла. Настала третя ніч. У кошарі худоба почала дуже ричати, кидати собою. Чорти увірвалися до Іванової хижки. Скрегочуть зубами і насуваються на хлопця, щоб його розірвати. Але він витяг шаблю, завертів довкола себе — і чорти бояться приступити. По півночі налізло їх ще більше і всі рвуться до хлопця. Рев, крик — страшно слухати. Дивиться Іванко на нечисту силу, дивиться і бачить: один чорт побілішав. За якісь хвилини вже й інші почали біліти. Дивиться — й ті дванадцять чортів, що зайшли по півночі, вже так побіліли, що в них лише зуби лишилися чорні.

Запіли півні, а чортам і зуби побіліли. Високий чорт, старший межи ними, підбіг до Івана, поцілував його і сказав:

— Ну, полонина вже твоя. Передаємо її тобі, якщо ти такий мудрий.

І нечисті духи зробилися людьми — як були колись, а Іван став царем полонини і жив собі добре — доглядав худобу й господарював.

А граф думав, що хлопець пропав, і послав свого слугу подивитися, що з ним сталося. Слуга знайшов Івана живим і здоровим і поспішив додому сказати про це графові. Той дуже зрадів і запросив Івана до себе.

По дорозі до графа хлопець зустрів бабку, яка несла в руках трохи муки, що зажебрала. Раптом подув дуже сильний вітер і розвіяв бабину муку. Бідна вдовиця заплакала:

— Чим я тепер нагодую голодних дітей? Зажебрала собі трохи муки — та й ту вітер розвіяв.

Іванко пожалів нещасну вдовицю і написав письмо. Лівою рукою вписав золоті букви й пустив на вітер. Хлопець написав вітрові, щоб з'явився на суд. Будуть його судити за те, що розвіяв у бідної жінки зажебрану муку.

Про це сказав Іванко і графові.

Граф наказав суддям з'явитися ранком о сьомій годині. Судді зійшлися й шепочуться, усміхаються:

— Ну, сьогодні буде смішний суд!

— Будемо судити вітра... ха... ха... ха!.. Минула і восьма, а вітра немає. Судді вже регочуться над Іванком, що сів собі на першому місці. Показують пальцем і на бабу, яку хлопець запросив на суд. Та коли настала дев'ята година, раптом вікно відчинилося, і вітер залетів і сів на стілець. Зробився він стареньким чоловіком з довгою золотого бородою. Каже Іванові:

— Ну, чого ти мене кликав?

— Покликав я тебе на суд, бо ти розвіяв від цієї жінки-вдовиці й ту жменю муки, що зажебрала...

— Я мусив розвіяти, бо туди мене вела дорога.

— Ну, якщо тебе туди вела дорога, то заплати жебрачці три срібні за муку і три — нам за суд. Аби ти знав надалі, як віяти.

Дідо з довгою золотою бородою витяг три срібні й віддав бабі, а три срібні положив на стіл за суд і через вікно вилетів.

Судді лише переглянулися.

«Та що це за хлопець? Якийсь простий пастух, а може наказати вітрові»,— думають собі.

А Іванко, як закінчився суд, узяв на себе петечину і знову пішов на полонину до худоби. Та слава про нього, як про найсправедливішого й наймудрішого суддю розійшлася по цілому світі.

Якось один цар і той граф, що в нього Іванко служив, сиділи за столом і гостилися. Цар хвалився своєю дочкою:

— Моя донька така хитра, що нема на світі чоловіка, аби вона його не обдурила.

— Але мого вівчаря не обдурить,— каже на те граф.— Він такий правдивий, що радше вмре, а правди не втаїть.

— Та б'ємося об заклад: моя донька так його обдурить, що він правди не скаже. Якщо я програю — даю своє царство, а якщо ти — даєш свій маєток.

— Згоден.

Так цар і граф побилися об заклад. Царівна одяглася в одягу лісника і пішла на полонину до Івана.

— Чи ти не прийняв би мене переночувати?

— Чому ні? Ночуй.

Царівна роздяглася і лягла на сіно. Лише тепер Іванко помітив, що то не лісник, а прекрасна дівчина. Він шматтям перегородив вівчарську колибу на дві половини, аби дівчина не ганьбилася.

Але царівна вночі просунула ногу попід перегородку й поклала на хлопця. Іван відсунувся і ліг на другий бік. А царівна знову поклала ногу на легіня. Доти його дражнила, доки не скорився.

Уранці царівна прикинулася хворою. Іван злякався:

— Та що його робити? Як тобі допомогти? — Я маю таку гадку, що якби ти зварив мені печінку золоторого бика, який водить стадо в полонині, мені стало би легше та й видужала б.

— Заріжу бика... аби лише тобі допомогло! Іванко зарізав золоторого бика, зварив з нього печінку і приніс царівні. Дівчина піднялася, з'їла пару кусочків і каже:

— Уже стало краще. Якби ти мені приніс і золоті роги, то я цілком була би здоровою.

— Нащо тобі ті золоті роги?

— Вони дуже красні. Я буду на них дивитися.

Іван зняв із голови бика золоті роги і передав дівчині. Вона схопила роги — і тікати додому.

Тим часом цар і граф скликали багато панства, аби були свідками —,хто з них переможе.

Тільки царівна передала батькові золоті роги, той з радості аж руками сплеснув:

— Ну, пане графе, а тепер побачимо, який чесний твій вівчар.

Граф зажурився, бо подумав, що Іван побоїться сказати всю правду — не зізнається, що дівчина його обдурила і що він для неї не пошкодував зарізати чудесного бика.

Опустив голову хлопець, розумів, що дівка звела його.

«Що буде? — думає собі.— Що скаже граф, коли золоті роги побачить у дівчиська? Що я відповім, коли запитає?»

Та довго не думав, а встромив палицю в землю, повісив на неї свою петечину, надів шапку і вчинив другого себе. Поклонився тому та й став з ним до бесіди:

— Добрий день, Іване!

— Доброго здоров'я, пане!

— Ну, що нового, Іване?

— Ой, недобре, пане, бо вбив ведмідь вашого золоторого бика.

— Недобре, Іване. А де ж тоді печінка з бика? «Ні,— думає хлопець.— Граф мене одразу зловить на брехні. Треба інакше мудрувати». І знову поклонився:

— Добрий день, Іване!

— Доброго здоров'я, пане! — Що нового, Іване?

— Ой, недобре, пане, золоторогий бик спіткнувся, впав у вогонь і згорів на попіл.

— Недобре, Іване. Якщо бик згорів, то де золоті роги? Покрутив хлопець головою:

«І отак не збрешеш, треба казати правду». І третій раз поклонився палиці:

— Добрий день, Іване!

— Доброго здоров'я, пане!

— Та що нового, Іване?

— Ой, недобре, пане, бо прийшла омана та й обманула Івана — він золоті роги дав, бо солодку нічку мав.

Іван надів шапку, одягнув на себе петечину, взяв у руку палицю й пустився долі грунями.

Царі, королі, графи вже його чекали. Поклонився:

— Добрий день, панове!

— Доброго здоров'я, Іване! Ну, що скажеш нового?

— Недобре, панове, бо прийшла омана та й обманула Івана — він золоті роги дав, бо солодку нічку мав. Граф з радощів вигукнув:

— Не біда, Іванку! Дуже добре, синку! Ти виграв ціле царство!

І розповів хлопцеві, як заклався із царем.

Так Іван, що завжди казав правду і був наймудрішим, найсправедливішим суддею, сів на царське місце.

Цар аж скуб волосся на голові, трохи не здурів, що мусив передати слuzі державу й видати за нього доньку.

А молоді посвадьбували й жили-царювали, доки не повмирили.